

Korte lesomschrijving

In deze les staat de vensterplaat over Max Havelaar centraal. De leerlingen ontdekken aan de hand van deze interactieve vensterplaat door wie en waarom dit beroemde boek geschreven werd.

De aflevering die *Het Klokhuis* maakte over Max Havelaar biedt een duidelijke en aansprekende introductie op "het boek dat een einde maakte aan het kolonialisme".

Titel Max Havelaar

Vak geschiedenis en Nederlands

Canonvenster Max Havelaar

Tijdvak Tijd van burgers en stoommachines

Tijd/duur 1 lesuur

Doelgroep basisonderwijs groep 5 t/m 8

Groeperingsvorm klassikaal of in groepjes

Leerdoelen

- Aan het einde van de les weten de leerlingen wanneer en door wie het boek Max Havelaar geschreven is.
- Aan het einde van de les weten de leerlingen waarom Multatuli Max Havelaar schreef en kunnen uw leerlingen in eigen woorden iets vertellen over de situatie in de kolonie Nederlands-Indië.
- Aan het einde van de les kunnen de leerlingen in eigen woorden vertellen wat Multatuli met zijn boek bereikt heeft.
- Aan het einde van de les zijn de kinderen bekend met het Max Havelaar keurmerk.

Benodigde voorkennis niet van toepassing

Randvoorwaarden

- internet
- voor elke leerling een werkblad
- (kleur)potloden

Beoordeling aan de hand van de bespreking van het werkblad.

Lesactiviteiten

Introductie

U kijkt ter introductie met uw leerlingen naar de aflevering die *Het Klokhuis* maakte over Max Havelaar. Vooraf laat u een product zien met daarop het Fairtrade logo. (Mocht u niet in het bezit zijn van een fairtrade product, dan kunt u uiteraard er ook voor kiezen om het logo op uw digibord te zetten.) Weten uw leerlingen waar het logo voor staat?

Wat zou de naam Max Havelaar met 'eerlijke handel' te maken kunnen hebben volgens de leerlingen?

Kern

Na het kijken van de aflevering van *Het Klokhuis*, zet u de interactieve vensterplaat van Max Havelaar op uw digiboord. U vraagt kort een paar leerlingen wat ze al herkennen op deze plaat nu ze de aflevering gezien hebben.

Daarna neemt u uw leerlingen mee op ontdekkings-tocht, want op deze interactieve vensterplaat is van alles te ontdekken. Wat? Dat leest u in de achtergrond-informatie.

Afsluiting

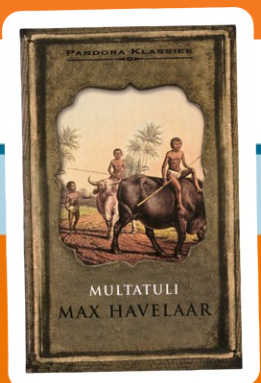
De leerlingen maken zelfstandig of in groepjes de vragen van de werkbladen. Daarna bespreekt u ze met de leerlingen.

Benodigheden (via entoen.nu)

- Klokhuisaflevering Max Havelaar
- Interactieve vensterplaat Max Havelaar
- Werkblad leerlingen Max Havelaar
- Deze handleiding

Antwoorden op werkbladvragen

- 1a) 1800-1900 b) Eduard Douwes Dekker c) Het was gevaarlijk om zijn eigen naam te gebruiken, omdat hij tegen de regering in ging.
2a) Kolonie/ Indonesië b, c en d) Ter beoordeling van de leerkracht.
3a) niet waar/waar/waar/niet waar b) 3, 2, 6, 8, 5, 4, 7, 1
4 a) 1, 3 en 5 zijn juist b) Eerlijke handel/ Als de boeren een eerlijk prijs voor hun producten ontvangen.

Achtergrondinformatie

Het gebruik van de vensterplaat

De kern van deze les is de vensterplaat van Max Havelaar. De vensterplaat is een hulpmiddel om informatie over Max Havelaar aan uw leerlingen over te brengen. De plaat biedt verschillende manieren om dat te doen. Zo kunt u de les afstemmen op de behoeften van u en uw leerlingen.

In de vensterplaat zijn allerlei elementen interactief gemaakt. Deze zijn gemarkeerd met een *i*. Wanneer u op zo'n element klikt, verschijnt er informatie over één bepaald thema in de vorm van een clip, geluidsfragment of afbeelding. Hierbij staat een korte tekst ter introductie. Wie meer wil weten, kan de 'lees meer'-knop aanklikken. Er verschijnt dan een uitgebreidere tekst. U kunt ervoor kiezen om aan de hand van de vensterplaat zelf over Max Havelaar te vertellen, maar de leerlingen kunnen ook zelfstandig of in groepjes de plaat ontdekken. Alle teksten zijn namelijk geschreven op het niveau van leerlingen uit groep 5 t/m 8. Verder staan in deze handleiding enkele suggesties voor een klassengesprek.

Hieronder vindt u een overzicht van alle interactieve elementen en bijbehorende teksten. De interactieve elementen kunnen in willekeurige volgorde worden aangeklikt, maar voor een klassikale les is de volgorde zoals hieronder weergegeven het meest geschikt.

Informatie op de vensterplaat

i Eduard Douwes Dekker

Onderwerp: Multatuli

Beeld: Foto Eduard Douwes Dekker

Informatie: Dit is Eduard Douwes Dekker. In 1860 schrijft hij het wereldberoemde boek Max Havelaar. In het boek heeft hij kritiek op de Nederlandse regering in de kolonie Nederlands-Indië. Hij schrijft het boek niet onder zijn eigen naam. Dat vindt hij te gevaarlijk. Hij gebruikt daarom een schuilnaam: Multatuli.

Lees meer

Multatuli wordt in 1820 geboren in Amsterdam. Als hij achttien jaar is vertrekt hij naar Nederlands-Indië (nu Indonesië). Daar werkt hij voor de Nederlandse regering. Zo ziet hij met eigen ogen hoe slecht de Javanen (de oorspronkelijke bewoners) door de Nederlanders daar behandeld worden.

Multatuli schrikt ontzettend van alle ellende die hij daar ziet. Hij maakt zich erg boos over de uitbuiting en

het machtsmisbruik door de Nederlanders. Hij is zelf een hoge ambtenaar en protesteert vaak tegen het onrecht dat de bevolking wordt aangedaan. Hij gaat met zijn klachten naar zijn bazen, maar die luisteren niet. Sterker nog: hij wordt zelf gestraft! Ze sturen hem naar een plek in Nederlands-Indië waar ze denken minder last van hem te hebben.

Multatuli is het daar niet mee eens. Hij neemt ontslag en gaat terug naar Europa. Woedend schrijft hij daar zijn boek: Max Havelaar. In het boek vertelt hij over wat hij in Nederlands-Indië heeft meegemaakt.

i Kaart Nederlands-Indië

Onderwerp: Nederlands-Indië

Beeld: Schooltv Beeldbankclip 'Nederlands-Indië'

Informatie: Dit is een kaart van Nederlands-Indië. Zo heette Indonesië vroeger. Het was toen een kolonie van Nederland. Hoe is dat eigenlijk zo gekomen?

Letterlijke tekst uit de clip: In Zuidoost - Azië ligt het land Indonesië. Een land dat een belangrijke rol speelt in de geschiedenis van Nederland. Vanaf 1600 varen Nederlandse schepen naar het land dat dan nog Indië heet. Ze kopen er specerijen zoals peper, foelie, nootmuskaat, en kruidnagels. Deze specerijen zijn in Europa heel duur. Ze worden gebruikt om het eten mee te kruiden, maar ook als geneesmiddel.

Op de handelsschepen varen ook soldaten mee. Die moeten ervoor zorgen dat de mensen in Indië doen wat de Nederlanders willen. Want Nederland wil graag de macht in Indië. En die macht wordt steeds groter.

In 1815 wordt Indië officieel deel van Nederland; het wordt een kolonie, een Nederlands overzees gebied. De kolonie krijgt de naam 'Nederlands-Indië'.

De Indische boeren worden nu gedwongen om specerijen, koffie en suiker te verbouwen, producten die in Europa veel geld opleveren. Hierdoor kunnen de boeren minder rijst verbouwen. En minder rijst betekent minder eten.

Rond 1900 zien steeds meer Nederlanders in dat ze hun kolonie niet goed besturen. Er moet veel meer gedaan worden voor Indië en de mensen daar. Ze zorgen daarom dat er beter vervoer komt, en dat er ziekenhuizen gebouwd worden, en scholen. Steeds meer Nederlanders gaan in Nederlands-Indië wonen en werken. De Nederlanders hebben er mooie grote huizen. En de Indonesiërs zijn hun bedienden.

Nederlanders en Indonesiërs leven samen in het zelfde land, maar toch in aparte werelden. 'Ons Indië' noemen

de Nederlanders het. Dat de Indonesiërs daar heel anders over denken, daar wil Nederland niks van weten. Nederlands-Indië moet gewoon van Nederland blijven...

i Max Havelaar

Onderwerp: Het boek Max Havelaar

Beeld: Foto kapt van het boek Max Havelaar

Informatie: Waar gaat het boek Max Havelaar eigenlijk over? Eigenlijk gaat het over Multatuli zelf! De hoofdpersoon is de Nederlander Max Havelaar, die in Nederlands-Indië woont. Daar werkt hij voor de regering. Hij moet zorgen dat iedereen uit het dorp zijn werk goed doet.

Lees meer

Max Havelaar ziet dat de bevolking slecht behandeld wordt. Daar wil hij iets aan doen. Max Havelaar houdt toespraken en schrijft brieven aan belangrijke mensen. Maar niks helpt. Hij krijgt zelfs straf omdat hij voor de Indonesische mensen opkomt! Dat vindt hij vreselijk oneerlijk en hij neemt ontslag.

i Mensen in het veld

Onderwerp: De situatie in Nederlands-Indië

Beeld: Detail vensterplaat

Informatie: De Javanen (de bewoners van Java, een van de eilanden van Nederlands-Indië) worden door de Nederlanders gedwongen om koffie en suiker te verbouwen. Dat zijn producten die in Europa veel geld opleveren. De boeren kunnen hierdoor minder rijst verbouwen, het voedsel dat ze zelf eten. Hierdoor lijden ze honger.

Lees meer

Hoe krijgt een handjevol Nederlandse ambtenaren het voor elkaar zoveel mensen te laten doen wat zij willen? Dat komt omdat de Nederlanders de dorpsleiders omkopen. Die hebben de macht over de boeren, en geven hen opdracht om de Nederlandse opdrachten uit te voeren.

Na het verschijnen van het boek Max Havelaar krijgen de mensen in Nederlands-Indië het langzaam maar zeker beter. Er worden scholen en ziekenhuizen gebouwd. Ook worden de opbrengsten van het land eerlijker verdeeld, waardoor er minder mensen honger lijden.

Multatuli's boek heeft niet alleen invloed op Nederlands-Indië. Er zijn dan veel landen op de wereld

die een kolonie zijn en waar de mensen net zo slecht behandeld worden als in Nederlands-Indië. In de loop van de tijd gaan politici steeds meer nadenken over de misstanden in de koloniën. Multatuli heeft uiteindelijk dus heel veel met zijn boek Max Havelaar bereikt.

In 1999 noemde de Indonesische schrijver Pramoedya Ananta Toer het verhaal van Max Havelaar zelfs: "Het boek dat een einde maakte aan het kolonialisme".

Suggestie voor klassengesprek: In Max Havelaar beschrijft Multatuli hoe de Javanen door de Nederlanders worden uitgebuit. Worden er vandaag de dag nog steeds mensen uitgebuit volgens uw leerlingen? Kunnen ze hun antwoord motiveren?

i Het pak van Sjaalman

Onderwerp: Een 'raam-vertelling'

Beeld: Detail vensterplaat

Informatie: Multatuli schreef het boek Max Havelaar als een 'raamvertelling'. Dat betekent dat het verschillende kleinere verhalen zijn, die door elkaar heen lopen en samen één groot verhaal vormen.

Lees meer

Het boek opent met het verhaal van Batavus Droogstoppel. Hij is een handelaar in koffie. Droogstoppel is het symbool voor de manier waarop Nederland van zijn kolonie profiteert. Hij krijgt op een dag bezoek van Sjaalman, een oud klasgenoot. Sjaalman vraagt Droogstoppel om een boek dat hij geschreven heeft uit te geven.

Dan volgt het verhaal over de belevenissen van Max Havelaar in Nederlands-Indië. Dit verhaal is voor een groot deel wat Multatuli zelf in Nederlands-Indië heeft meegemaakt.

In het boek worden ook een aantal oude Indische verhalen verteld, zoals het liefdesverhaal van Saïdjah en Adinda. Dit mooie en verdrietige verhaal laat heel duidelijk zien hoe de Javanen lijden onder de uitbuiting en wrede heden van de Nederlanders.

Het einde van het boek is voor koning Willem III bedoeld. Het is weer een groot protest tegen wat de koning allemaal laat gebeuren in Nederlands-Indië. Als koning is hij ten slotte eindverantwoordelijke voor alle ellende. En hij is degene die het kan veranderen.

I De buffel

Onderwerp: Saïdjah en Adinda

Beeld: Foto van een waterbuffel

Informatie: Het boek Max Havelaar bestaat uit verschillende kleinere verhalen. Een van die verhalen is het liefdesverhaal van Saïdjah en Adinda. Dit mooie en verdrietige verhaal laat heel duidelijk zien hoe de Javanen lijden onder de uitbuiting en wreedheden van de Nederlanders. De buffel speelt een belangrijke rol in dit verhaal.

Lees meer

Het verhaal gaat over de Javaanse jongen Saïdjah. Hij wil heel graag samen zijn met zijn buurmeisje Adinda. Hun ouders hebben besloten dat Saïdjah en Adinda later zullen gaan trouwen. Saïdjah wil niks liever dan gelukkig worden met Adinda. Ze zijn heel erg verliefd op elkaar. De vader van Saïdjah heeft een buffel, waar Saïdjah erg gehecht aan is. Op een dag wordt de buffel zomaar afgenomen door de Nederlanders. De vader van Saïdjah koopt een nieuwe buffel. Die heeft hij hard nodig om hem te helpen bij het binnenhalen van de oogst. Zonder de opbrengst van de oogst kan de vader van Saïdjah de landrente niet terugbetalen.

Maar elke keer als de vader van Saïdjah een nieuwe buffel koopt, wordt die weer afgenomen door de Nederlanders. Een van de buffels redt zelfs het leven van Saïdjah. Ook deze wordt weer weggehaald. De moeder van Saïdjah sterft van verdriet en zijn vader probeert te vluchten omdat hij de landrente niet meer kan betalen. Hij wordt opgepakt en ook hij sterft.

Saïdjah wil, voor hij met Adinda zal trouwen, eerst geld verdienen. Hij laat Adinda achter met de belofte dat hij terug zal komen met genoeg geld voor twee buffels. Ze spreken af elkaar trouw te blijven en elkaar over drie jaar op een speciale plek in het bos weer te ontmoeten. Als Saïdjah onderweg is, bedenkt hij hoeveel hij van Adinda houdt. Hij doet extra hard zijn best om veel geld te verdienen.

Als Saïdjah na drie jaar terug komt, is Adinda niet op de afgesproken plek. Hij gaat naar haar op zoek. Dan ziet hij waarom Adinda niet kon komen. De plaats waar Adinda en de anderen wonen is net veroverd door de Nederlanders en staat in brand. Saïdjah vindt daar het lichaam van Adinda. Het is verminkt door de Nederlanders. Uit wanhoop doodt hij zichzelf.

i Pen en inkt

Onderwerp: Multatuli schrijft Max Havelaar

Beeld: Foto pagina van het manuscript

Informatie: Multatuli schrijft Max Havelaar op een zolderkamertje in Brussel. Hij is heel boos over de dingen die hij

in de kolonie Nederlands-Indië heeft gezien. Door zijn boosheid vliegen de letters op het papier. Hij schrijft het boek in minder dan vier weken. Dat is knap! Zeker als je bedenkt dat hij geen computer had. Hij schrijft met een kroontjespen en inkt.

Lees meer

Wist je trouwens dat Multatuli eigenlijk Eduard Douwes Dekker heet? Eduard Douwes Dekker schrijft het boek niet onder zijn eigen naam omdat hij dat te gevaarlijk vindt. Daarom kiest hij een schuilnaam. Hij noemt zichzelf 'Multatuli'. Dat is Latijn en het betekent: ik heb veel geleden. Met de naam Multatuli wil Douwes Dekker zeggen dat het leven in Nederlands-Indië heel zwaar is.

Suggestie voor klassengesprek: In Max Havelaar protesteert Multatuli tegen de onderdrukking van de Javanen door de Nederlanders. Bij vraag 2c en d van het werkblad hebben uw leerlingen ingevuld voor welk probleem in de wereld zij vinden dat er aandacht moet komen. Zouden zij ook een boek kiezen om dit probleem onder de aandacht te brengen?

U inventariseert enkele antwoorden en laat de groep hierop reageren.

i Manuscript

Onderwerp: De Max Havelaar wordt uitgeven

Beeld: Eerste pagina uit de eerste druk van Max Havelaar

Informatie: "Ik ben makelaar in koffie en woon op de Lauriergracht nummer 37." Dit is de eerste regel uit Max Havelaar. Multatuli schrijft het boek in 1860. Maar een boek schrijven alleen is niet genoeg. Als je wil dat het gelezen wordt, moet het ook uitgegeven worden. Multatuli komt in contact met een bekende uitgever: Jacob van Lennep.

Lees meer

Jacob van Lennep is een man met invloed. Van Lennep weet meteen dat hij iets bijzonders in handen heeft. Hij is ook bang dat de kritiek in het boek tot een opstand zal leiden in Nederlands-Indië. Dus schrappt hij bepaalde stukken in het boek. Ook verandert hij verwijzingen naar plaatsnamen en personen. En dan is het boek klaar voor de verkoop.

De eerste exemplaren zijn duur. Je moet er een week voor werken om het te kunnen betalen. Daarom lezen in het begin veel minder mensen het boek dan Multatuli hoopt. Daar is hij natuurlijk niet blij mee.

i Brief

Onderwerp: Reacties op het boek

Beeld: Kaft van de eerste druk van Max Havelaar

Informatie: Als Multatuli Max Havelaar schrijft, weet hij al dat het voor veel opschudding zal zorgen. En hij krijgt gelijk. Politici zijn geschokt. Ze zeggen dat ze niet wisten dat Nederland zo slecht is voor de bevolking van Nederlands-Indië. Er worden zelfs Kamervragen gesteld over "het boek dat een rilling door het land doet gaan".

Lees meer

De 'gewone lezer' vindt Max Havelaar een geestig, ontroerend, spannend en goed geschreven boek. Maar Multatuli wil helemaal niet dat zijn boek geestig of spannend gevonden wordt. Hij wil dat er iets verandert in Nederlands-Indië. En dat gebeurt ook wel, maar het kost even tijd. Het boek wordt heel beroemd en steeds weer opnieuw gedrukt. Zelfs nu nog! Het boek is inmiddels in 42 talen uitgebracht.

i Kopje koffie

Onderwerp: Eerlijke handel

Beeld: Logo Fairtrade

Informatie: Misschien heb je dit logo wel eens gezien, op een pak koffie of hagelslag bijvoorbeeld? Het is het logo van het Max Havelaar keurmerk. Producten die van boeren komen die netjes behandeld worden en een eerlijke prijs krijgen, worden in de winkel verkocht met dit keurmerk. Tegenwoordig heet dat Fairtrade, wat eerlijke handel betekent.

Lees meer

De hele titel van het beroemde boek van Multatuli is eigenlijk: *Max Havelaar of koffieveiling der Nederlandsche handelsmaatschappij*. Multatuli wordt zelfs nu nog gezien als held die ervoor gezorgd heeft dat boeren over de hele wereld netter behandeld worden en een eerlijk prijs krijgen voor hun product. Hij zette zich in voor betere behandeling van boeren in Nederlands-Indië. Honderdvijftig jaar later hebben nog steeds niet alle boeren in de wereld het goed. Daarom is het Max Havelaar keurmerk opgericht om boeren een eerlijke prijs te geven voor hun producten.

Suggestie voor klassengesprek: De producten die van boeren komen die eerlijk behandeld worden, krijgen nu het Max Havelaar keurmerk. Tegenwoordig heet dat Fairtrade, wat eerlijke handel betekent. Wanneer is iets eerlijke handel volgens uw leerlingen? Waarom is niet alles Fairtrade volgens uw leerlingen? Weten de leerlingen waar hun spullen vandaan komen en of daar een eerlijke prijs voor betaald is?

Kijk ook eens op www.entoen.nu/maxhavelaar voor nog meer clips en afbeeldingen bij het canonvenster Max Havelaar. Daar vindt u ook (jeugd)literatuur, links naar gerelateerde websites en informatie over de andere canonvensters.

